

Analiza wybranych norm prawnych określających nowe obowiązki nauczycieli i specjalistów wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych

ABSTRACT: Serafin Teresa, *The analysis of selected legal standards defining the new responsibilities of teachers, pre-school and early education specialists as well as psychological and pedagogical counseling centers* [Analiza wybranych norm prawnych określających nowe obowiązki nauczycieli i specjalistów wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych]. Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej, nr 2, Poznań 2013. Pp. 25–55. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2594-2. ISSN 2300-391X.

The purpose of this article is to draw attention to the inconsistencies and incoherence in the applicable provisions of education law in relation to the education of pupils with special educational needs arising from disability. Therefore, this paper presents an analysis of the current rules in relation to pre-school and early education and teaching with a focus on the following aspects: 1) new tasks for pre-school and early education teachers, 2) duties of teachers, psychologists and other professionals working in kindergartens and schools, for psychological and pedagogical counseling centers as well as pre-school and early elementary education teachers, 3) qualification requirements under the regulation of the Minister of Education and requirements for skills gained during studies and determined by the regulation of the Minister of Science and Higher Education on teacher preparation standards in the context of pre-school and early elementary education teachers' work, 4) com-

parison between a decision on the need for special education and a certificate of disability.

KEY WORDS: special education, early education, legal standards

Wprowadzenie

Na podstawie obecnie obowiązujących przepisów prawa oświatowego zarówno poradnie psychologiczno-pedagogiczne¹, jak i przedszkola, szkoły oraz placówki oświatowe są zobowiązane do: (a) wspierania rozwoju dzieci od momentu urodzenia, (b) udzielania dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, (c) pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, (d) udzielania rodzicom i nauczycielom pomocy związanej z wychowywaniem oraz kształceniem dzieci i młodzieży. W trakcie realizowania przez obywateli naszego kraju oraz osoby zamieszkałe na terenie Polski indywidualnej ścieżki edukacyjnej – od wczesnego wspomaganie rozwoju, instytucjonalnie organizowanego wychowania przedszkolnego przez spełnianie obowiązku szkolnego i obowiązku nauki – system oświaty obejmuje ich opieką wychowawczą oraz zapewnia kształcenie dostosowane do wieku i osiągniętego rozwoju. Dodatkowo dla poradni psychologiczno-pedagogicznej wprowadzony został obowiązek organizowania i prowadzenia wspomaganie przedszkoli, szkół i placówek w realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych. Pomoc może być udzielana w formie: warsztatów, porad i konsultacji, wykładów i prelekcji oraz działalności informacyjno-szkoleniowej, realizowania zadań mających na celu profilaktykę oraz wspieranie wychowawczej i edukacyjnej funkcji przedszkola, szkoły i placówki, wspierania nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych.

---

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U., poz. 199) oraz Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. Nr 228, poz. 1487).

Z powyższych obowiązków dla poradni psychologiczno-pedagogicznych wynikają następujące zadania:

- 1) diagnozowanie poziomu rozwoju i potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży w celu określenia indywidualnych potrzeb rozwojowych, edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych, wyjaśnienia mechanizmów ich funkcjonowania w odniesieniu do zgłaszanego problemu oraz wskazania sposobu rozwiązania tego problemu,
- 2) udzielanie dzieciom i młodzieży oraz rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej polegającej między innymi na: udzielaniu pomocy w rozwijaniu potencjalnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, udzielaniu wsparcia dzieciom oraz młodzieży w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej, udzielaniu pomocy rodzicom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych oraz edukacyjnych, a także związanych z rozwiązywaniem problemów edukacyjnych i wychowawczych i prowadzeniu terapii,
- 3) realizowanie zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki, w tym wspieranie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych w formie: indywidualnych lub grupowych zajęć terapeutycznych dla dzieci i młodzieży, terapii rodziny, organizowania grup wsparcia, prowadzenia mediacji, interwencji kryzysowej.

We wszystkich tych działaniach poradnie kierują się: przepisami w sprawie ochrony danych osobowych² dzieci i ich rodzin, przepisami konstytucji RP³, prawa rodzinnego i opiekuńczego⁴ oraz

---

² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tj. Dz.U. 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.).

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) art. 47 gwarantujący każdemu obywatelowi prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym, a art. 51 daje prawo każdej osobie do ochrony dotyczących jej informacji.

ustawy o systemie oświaty⁵. Rodzice mają bowiem wyłączne prawo do decydowania o momencie przekazania informacji dotyczącej powyżej przedstawionych problemów zdiagnozowanych u własnego dziecka. Oznacza to, że ani zespół orzekający działający w poradni psychologiczno-pedagogicznej, ani pojedyncza osoba z tego zespołu ani dyrektor poradni nie mogą z własnej inicjatywy przekazywać informacji do organu prowadzącego przedszkole lub szkołę albo do przedszkola lub szkoły. Organ prowadzący szkołę ma prawo do wiedzy, ale tylko dotyczącej liczby dzieci według podziału na: rodzaj zdiagnozowanych specjalnych potrzeb edukacyjnych, grupę niepełnosprawności, grupę wiekową, a nie o danych personalnych dzieci i młodzieży.

Obowiązki nałożone przepisami prawa zarówno na przedszkola, szkoły i placówki oświatowe, jak i na poradnie psychologiczno-pedagogiczne wymagają od nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w tych instytucjach nie tylko kwalifikacji pedagogicznych, ale także umiejętnego prowadzenia diagnozy funkcjonalnej i kompetentnego opracowywania oraz realizowania przez wszystkie osoby prowadzące zajęcia z dzieckiem programu wspierania rozwoju dzieci i młodzieży oraz pomocy w przezwyciężaniu trudności w nauce.

W niniejszym artykule przedstawiona zostanie analiza obowiązujących norm prawnych wychowania przedszkolnego i nauczania wczesnoszkolnego w aspektach:

- 1) nowych zadań nauczycieli wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego,
- 2) zadań pedagogów, psychologów i innych specjalistów zatrudnionych w przedszkolach i szkołach oraz poradniach psychologiczno-pedagogicznych, jak również nauczycieli wychowania przedszkolnego i nauczania wczesnoszkolnego,
- 3) wymagań kwalifikacyjnych wynikających z regulacji ministra edukacji narodowej oraz kwalifikacji uzyskiwanych podczas

---

⁴ Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2012 r., poz. 788).

⁵ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).

studiów zgodnie z określonym przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego rozporządzeniem w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela w kontekście wykonywania pracy przez nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej,

- 4) porównania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego z orzeczeniem o niepełnosprawności.

Celem tego artykułu jest zwrócenie uwagi na niekonsekwencje i niespójności w obowiązujących przepisach prawa oświatowego w odniesieniu do obowiązków kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wynikającymi z niepełnosprawności.

Nowe zadania nauczycieli w nauczaniu przedszkolnym i wczesnoszkolnym

Dzieciom w wieku od 3 do 6 lat zapewniana jest możliwość uczestniczenia w wychowaniu przedszkolnym pozwalającym na wspólną zabawę i naukę w przyjaznych i bezpiecznych warunkach dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych. Celem wychowania przedszkolnego jest m.in.: kształtowanie czynności intelektualnych oraz odporności emocjonalnej niezbędnych w dalszej edukacji i w radzeniu sobie w nowych i trudnych sytuacjach dnia codziennego, rozwijanie umiejętności społecznych w budowaniu poprawnych relacji międzyludzkich, w tym budowaniu systemu wartości dobra i zła oraz troska o zdrowie i ich sprawność fizyczną, budowanie wiedzy o świecie, kształtowanie poczucie przynależności społecznej i zapewnianie przez rozwijanie ich aktywności i ciekawości poznawczej lepszych szans edukacyjnych na kolejnych etapach edukacyjnych.

Reforma programowa wychowania przedszkolnego nauczycieli przedszkola nałożyła nowe zadania. Mają one na celu poznanie przez nauczycieli i rodziców możliwości oraz potrzeb rozwojowych dzieci na podstawie obowiązkowego prowadzenia obserwacji pedagogicznej. **Obserwacja pedagogiczna** powinna być prowadzona od początku

roku szkolnego poprzedzającego rozpoczęcie przez te dzieci nauki w szkole⁶. Zaobserwowane cechy charakteryzujące poziom rozwoju dzieci są dokumentowane i na ich podstawie dokonywana jest **analiza gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole**. Założeniem wprowadzenia obowiązku diagnozy przedszkolnej było podkreślenie **wagi dostosowywania działań edukacyjno-wychowawczych do indywidualnych i podmiotowych cech rozwojowych dziecka** oraz przygotowanie go do wykonywania zadań szkolnych. W przypadku zauważenia dysharmonii lub indywidualnych potrzeb edukacyjnych dziecka nauczyciel przedszkola ma **zadanie opracowania dla niego indywidualnego programu wspomaganie i korygowania zauważonych odchyleń rozwojowych** oraz realizowania tego programu do końca roku poprzedzającego rozpoczęcie nauki w szkole.

Przyczynami, dla których dziecko może zdradzać indywidualne potrzeby edukacyjne⁷, mogą być np.: niepełnosprawność, szczególne uzdolnienia, zaburzenia komunikacji językowej, traumatyczne przeżycia spowodowane trudnościami adaptacyjnymi związanymi ze zmianą środowiska wychowawczego, choroba przewlekła, zaniedbania środowiskowe wynikające z sytuacji bytowej dziecka i rodziny lub inne. W zależności od indywidualnych potrzeb dziecka w indywidualnym programie wspomaganie i korygowanie potrzeb rozwojowych dziecka mogą być wskazane zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formie zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych oraz innych terapeutycznych, a w przypadku dziecka z niepełnosprawnością zajęcia rewalidacyjne usprawniające jego funkcjonowanie i przygotowujące do rozpoczęcia nauki w szkole.

---

⁶ Tamże, odnośnik nr 3; ostatni rok uczęszczania dziecka do przedszkola nazywany jest obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego (art. 14 ust. 3). Natomiast dziecko z niepełnosprawnością może mieć wydłużony czas uczęszczania do przedszkola i wówczas roczne przygotowanie przedszkolne realizowane jest zgodnie z art. 14 ust. 1a).

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. Nr 228, poz. 1487).

Wyniki dokonanej diagnozy, jak również zaplanowane działania wspierające rozwój dziecka powinny być przedstawione rodzicom przedszkolaka, aby i oni mogli go wspomagać w osiągnięciu gotowości przedszkolnej. Na zakończenie rocznego obowiązku szkolnego przedszkole wydaje „Informację o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej”⁸.

Jeżeli jednak wspieranie rozwoju dziecka w trakcie realizacji obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego nie przyniosło oczekiwanych rezultatów, wówczas rodzice dziecka mogą wystąpić do poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem w celu dokonania pogłębionej diagnozy poziomu rozwoju dziecka albo do dyrektora publicznej szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka, o odroczenie obowiązku szkolnego⁹ lub o zgodę na spełnianie tego obowiązku poza przedszkolem.

Przedszkole powinno określić w swoim statucie procedurę oraz metody i formy przekazywania rodzicom informacji na temat zaobserwowanych zdolności i dysharmonii rozwojowych. Poniżej przedstawiono przykład systematycznych działań przedszkola w zakresie diagnozowania potrzeb i możliwości rozwojowych dziecka oraz pozyskania informacji potrzebnych do przygotowania i realizowania działań wspierających przedszkolaków w osiągnięciu gotowości przedszkolnej.

Przypomnieć także należy, że aby nauczyciele wychowania przedszkolnego mogli przygotować dzieci do nauki w szkole, powinni również znać podstawę programową kształcenia ogólnego obowiązującą w klasie pierwszej szkoły podstawowej.

Rodzice dziecka podlegającego rocznemu obowiązkowemu wychowaniu przedszkolnemu powinni dopełnić czynności związane ze zgłoszeniem go do przedszkola, oddziału przedszkolnego zorganizowanego w szkole podstawowej lub innej formy wychowania

---

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz.U. Nr 97, poz. 624), druk nr 70 zawarty w zał. nr 3.

⁹ Art. 16 ust. 3, 4 i 8 ww. ustawy o systemie oświaty.

Tabela 1. Przykładowy plan działań w zakresie rozpoznawania gotowości do podjęcia nauki w szkole¹⁰ i realizacji indywidualnego programu działań wspierających dziecko

Rok szkolny	Działania	Cel	Narzędzia i dokumentacja
Od 1 września	gromadzenie informacji o dziecku na temat jego aktualnego zakresu poziomu rozwoju: a) fizycznego (motoryka mała, duża, samoobsługa, umiętność wykonywania czynności grafomotorycznych, b) psychicznego (koncentracja uwagi, spostrzeganie, mowa, myślenie, pamięć, mowa), c) społecznego (współpraca w zabawie, relacje z innymi, wykonywanie zadań, emocje związane z funkcjonowaniem w przedszkolu i wykonywaniem zadań)	rozpoznanie poziomu rozwoju intelektualnego, fizycznego, emocjonalnego, społecznego dziecka i na tej podstawie określenie, czy ono sprosta obowiązkom szkolnym	obserwacja funkcjonalna, bezpośrednia i pośrednia, celowa, systematyczna, obiektywna i wnikliwa: 1) arkusz obserwacji, 2) karta wywiadu z rodzicami, 3) wytwory prac dziecka, 4) dzienniczek obserwacji nauczyciela, 5) testy do badania poziomu rozwoju dziecka
Październik	analiza wyników badania gotowości do nauki w szkole poszczególnych dzieci	ustalenie potrzeb i zakresu wspierania psychologiczno-pedagogicznego bądź rewalidacyjnego	przedstawienie wykazu potrzeb dzieci dyrektorowi przedszkola; dyrektor ustala zakres działań
Listopad	dyrektor przekazuje informacje rodzicom na temat gotowości przedszkolnej, wskazuje mocne strony dziecka oraz obszary wymagające wsparcia	ustalenie zakresu kontynuowania w domu działań wspierających rozwój dziecka przez rodziców	na przykład zawarcie kontraktu z rodzicami lub sporządzenie notatki na temat zakresu współpracy z rodzicami

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U., poz. 977).

<p>Listopad/grudzień</p>	<p>spotkanie zespołu nauczycieli przedszkola i specjalistów z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej</p>	<p>opracowanie szczegółowych indywidualnych programów wspomagania i korygowania rozwoju lub/i indywidualnych programów edukacyjno-wychowawczych</p>	<p>plan działań w postaci indywidualnego programu dostosowanego do rozpoznanych możliwości i potrzeb dziecka.</p>
<p>Od momentu rozpoczęcia realizacji opracowanych programów wspierania rozwoju dziecka do osiągnięcia przez dziecko gotowości do podjęcia nauki w szkole (np. do końca roku szkolnego)</p>	<p>realizacja z dziećmi indywidualnych programów wspomagania i korygowania rozwoju, monitorowanie udziału dzieci w zajęciach oraz efektów działań wspierających</p>	<p>ewentualne modyfikowanie działań wspierających; wymiana wiedzy na temat postępów dziecka pomiędzy nauczycielami i rodzicami; motywowanie do systematyczności wspierania</p>	<p>dokumentowanie pracy z dzieckiem w dzienniku zajęć; systematyczna dokumentacja zmian zachodzących w funkcjonowaniu dziecka w dzienniczku obserwacji nauczyciela</p>
<p>Kwiecień</p>	<p>powtórzenie badania gotowości do nauki w szkole</p>	<p>ocena postępów i efektów pracy indywidualnej</p>	<p>testy do badania poziomu rozwoju dziecka</p>
<p>W przypadku konieczności następane miesiące</p>	<p>spotkanie zespołu; kontynuowanie działań pomocowych</p>	<p>pomoc dziecku w osiągnięciu gotowości do nauki w szkole</p>	<p>realizacja odpowiedniego indywidualnego programu</p>
<p>Maj/czerwiec</p>	<p>spotkanie z rodzicami, przekazanie im pisemnej informacji o gotowości dziecka do nauki szkolnej</p>	<p>przedstawienie rodzicom oceny gotowości dziecka do nauki w szkole w celu podjęcia decyzji w sprawie rozpoczęcia nauki lub ewentualne wystąpienie z wnioskiem o odroczenie obowiązku szkolnego i prośba o pozostanie wychowankiem przedszkola albo wystąpienie do poradni psychologiczno-pedagogicznej o pogłębioną diagnozę</p>	<p>druk nr 70 „Informacja o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej” – załącznik do rozporządzenia z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie przepisów prawa oświatowego

przedszkolnego oraz zapewnić regularne uczęszczania dziecka na zajęcia.

Jeżeli dziecko przebywa z rodzicami za granicą, również jest obowiązane do spełniania przygotowania przedszkolnego. Wówczas, na podstawie umów międzynarodowych lub porozumień o współpracy bezpośredniej zawieranych przez szkoły, jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej lub w ramach programów edukacyjnych Unii Europejskiej rodzice powinni zapewnić dziecku uczęszczanie albo do przedszkola, albo do szkoły za granicą i, w terminie do dnia 30 września każdego roku, poinformować dyrektora szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka, o realizacji tego obowiązku. Natomiast w przypadku, kiedy na wniosek rodziców dyrektor publicznego lub niepublicznego przedszkola, do którego dziecko zostało przyjęte, zezwolił, w drodze decyzji, na spełnianie przez dziecko obowiązku przygotowania przedszkolnego poza nim, rodzice powinni zapewnić dziecku warunki nauki określone w zezwoleniu dyrektora. Z kolei – w związku z obowiązkiem nałożonym ustawą o systemie oświaty na dyrektora szkoły podstawowej, w obwodzie której mieszka dziecko – dyrektorzy, którzy przyjęli dziecko do publicznego lub niepublicznego przedszkola oraz szkoły podstawowej, w której zorganizowano oddziały przedszkolne, a także nauczyciele prowadzący zajęcia w innych formach wychowania przedszkolnego są obowiązani do powiadomienia dyrektora szkoły, w obwodzie której dziecko mieszka, o spełnianiu przez to dziecko obowiązku przygotowania przedszkolnego w prowadzonej przez nich placówce oraz o zmianach w tym zakresie.

Szkoła, na etapie nauczania wczesnoszkolnego powinna łagodnie wprowadzać uczniów w świat wiedzy, dbać o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny. Kształcenie ogólne w szkole podstawowej tworzy bowiem fundament wykształcenia. Najważniejszymi umiejętnościami zdobywanymi przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej są: (1) czytanie, w rozumieniu zarówno czynności, jak i rozumienia czytanego tekstu, wykorzystywania go i przetwarzania

nia w sposób umożliwiający uczestnictwo w życiu społecznym, zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny, (2) umiejętność komunikowania się, zarówno w mowie, jak i w piśmie, w języku ojczystym i języku obcym, w tym dbałość o wzbogacanie zasobu słownictwa, (3) umiejętność myślenia matematycznego i naukowego, w tym umiejętności formułowania wniosków opartych na obserwacjach przyrody i społeczeństwa oraz (4) umiejętność komunikowania się w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie, (5) umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi dla wyszukiwania i korzystania z informacji, (6) nabycie umiejętności uczenia się, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do edukacji na kolejnych etapach. Jednym z ważnych zadań szkoły podstawowej jest kształcenie umiejętności nawiązywania relacji społecznych i pracy w zespole bez niepotrzebnej rywalizacji.

„W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji”¹¹. Zadania dla szkoły określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego nakazują, by edukacja w klasach I-III szkoły podstawowej realizowana była w formie kształcenia zintegrowanego, a treści przekazywane uczniom w układzie spiralnym. Obok

---

¹¹ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej – zał. nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U., poz. 977).

zadań edukacyjnych, wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do rozpoznanych potrzeb uczniów.

Zadania nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w szkole oraz w poradni psychologiczno-pedagogicznej

Od 1 września 2011 r. zadaniem przedszkoli, szkół i placówek jest udzielanie pomocy dzieciom i młodzieży przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów (psychologów, pedagogów, logopedów i innych wykonujących zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej) między innymi w rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych i uzdolnień oraz rozwijaniu ich, rozpoznawaniu trudności w uczeniu się i rozwiązywaniu tych problemów różnymi formami i metodami dostosowanymi do konkretnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia. Inicjatywę w tym względzie może przejawiać sam uczeń, rodzice, nauczyciele i wychowawcy oraz specjaliści prowadzący zajęcia z uczniem lub pomoc wychowawcy. Wspieranie dzieci przedszkolnych w rozwoju może być prowadzone w formie na przykład zajęć specjalistycznych, do których zalicza się zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne, inne zajęcia o charakterze terapeutycznym oraz zajęcia rozwijające uzdolnienia i zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze. Dla uczniów wykazujących jednorodne lub sprzężone zaburzenia, którzy wymagają długotrwałej pomocy specjalistycznej i dostosowanego procesu nauczania i z tego powodu otrzymali od poradni psychologiczno-pedagogicznej opinię o specyficznych potrzebach edukacyjnych, może być organizowana w szkole klasa terapeutyczna. Nauka w klasie terapeutycznej powinna trwać do czasu wyeliminowania zaburzeń i opóźnień w opanowaniu wiedzy z zakresu podstawy programowej kształcenia ogólnego dla realizowanego przez ucznia etapu edukacyjnego. Forma tej pomocy jest przyjazna z powodu mniejszej liczby osób pobierających naukę w tej klasie (15) oraz realizowania programów naucza-

nia danej szkoły, z dostosowaniem metod i form pracy do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów. Do 2011 r. istniała możliwość organizowania także klasy wyrównawczej dla uczniów wykazujących problemy w nauce, na przykład z powodu choroby przewlekłej. Obecnie uczniowie ci, o ile uzyskają opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, mogą być uczniami klasy terapeutycznej.

W przypadku uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych należy prowadzić zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej. Rodzicom zarówno dzieci przedszkolnych, jak i szkolnych może być udzielana pomoc w formie porad i konsultacji.

Zadaniem zatrudnionych w przedszkolu oraz szkole nauczycieli i specjalistów jest:

- prowadzenie badań i działań diagnostycznych poszczególnych uczniów,
- wspieranie mocnych stron i minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych uczniów, u których rozpoznane zostały specjalne potrzeby edukacyjne.

Pedagodzy i psycholodzy mają prowadzić działania zapobiegające zaburzeniom zachowania oraz realizować różne formy pomocy w środowisku szkolnym i pozaszkolnym, w tym prowadzić terapię indywidualną i grupową. Logopedzi powinni znać stan mowy i umiejętność porozumiewania się werbalnego uczniów i w tym celu prowadzić badania wstępne, prowadzić diagnozowanie logopedyczne oraz podejmować profilaktykę, zapobiegając powstawaniu zaburzeń komunikacji językowej. Na podstawie dokonanej diagnozy powinna być udzielana – w zależności od rozpoznanych potrzeb – pomoc logopedyczna, indywidualna lub grupowa.

Udzielanie pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej terapeutycznej uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce, w której przebywają dzieci oraz młodzież ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z powodu niepełnosprawności, jest zadaniem utworzonego przez dyrektora zespołu składającego się z nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów.

Nowe przepisy rozporządzenia w sprawie zasad działania poradni psychologiczno-pedagogicznej zobowiązuje je do realizowania zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki. Polegają one między innymi na wspieraniu nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych oraz udzielaniu pomocy w:

- rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży,
- rozpoznawaniu ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się u uczniów klas I-III szkoły podstawowej,
- określeniu (na pisemny wniosek dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki bądź rodzica dziecka niepełnosprawnego) niezbędnych do nauki dziecka z niepełnosprawnością warunków, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne – odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne,
- rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych w zakresie np.: realizacji podstaw programowych, rozpoznawania potrzeb dzieci i młodzieży oraz indywidualizacji procesu nauczania i wychowania, analizy wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego oraz wyników sprawdzianu i egzaminów i inne.

Wymagania kwalifikacyjne dotyczące realizacji zadań pedagogicznych

Przepisy dotyczące wymagań kwalifikacyjnych, jakimi powinni legitymować się nauczyciele – określone przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania¹² – nie odnoszą się do obowiązków

---

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wy-

nałożonych wymaganiami omówionymi powyżej. Zarówno nauczyciele, jak i specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, szkole i placówce systemu oświaty są obowiązani legitymować się kwalifikacjami do zajmowania stanowiska, na przykład nauczyciela w przedszkolach i szkołach podstawowych. Zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela (Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.) stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która ma wyższe wykształcenie z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym¹³ lub ukończyła zakład kształcenia nauczycieli i podejmuje pracę na stanowisku, dla którego są to wystarczające kwalifikacje.

Z rozporządzenia określającego szczegółowe kwalifikacje zakresu i poziomu wykształcenia nauczycieli w odniesieniu do poszczególnych typów szkół i placówek¹⁴ wynika między innymi, że kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela w przedszkolach i klasach I-III szkół podstawowych ma osoba, która ukończyła: studia magisterskie na kierunku (specjalności) zgodnym z nauczaniem przedmiotem lub prowadzonymi zajęciami oraz ma przygotowanie pedagogiczne lub studia wyższe na kierunku pedagogika w specjalności przygotowującej do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym lub wczesnoszkolnym albo zakład kształcenia nauczycieli w specjalności przygotowującej do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym lub wczesnoszkolnym. Natomiast kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela w przedszkolach specjalnych, szkołach podstawowych specjalnych ma osoba z kwalifikacjami wymaganymi do zajmowania stanowiska nauczyciela w przedszkolu, danym typie szkoły, a po-

---

kształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz.U. Nr 50, poz. 400 z późn. zm.).

¹³ Określenie „przygotowanie pedagogiczne” oznacza uzyskanie wiedzy i umiejętności z psychologii, pedagogiki i dydaktyki szczegółowej w trakcie nauczania w wymiarze 270 godz. w powiązaniu z kierunkiem (specjalnością) kształcenia oraz 150 godz. praktyki pedagogicznej ocenionej pozytywnie. O przygotowaniu pedagogicznym świadczą: dyplom ukończenia studiów lub inny dokument wydany przez uczelnię, dyplom ukończenia zakładu kształcenia nauczycieli lub świadectwo ukończenia kursu kwalifikacyjnego.

¹⁴ Tamże (odnośnik 12).

nadto ukończyła: studia wyższe na kierunku pedagogika lub pedagogika specjalna w zakresie odpowiednim do niepełnosprawności uczniów lub zakład kształcenia nauczycieli w specjalności odpowiedniej do niepełnosprawności uczniów bądź studia podyplomowe lub kurs kwalifikacyjny w zakresie pedagogiki specjalnej odpowiedniej do niepełnosprawności uczniów. Z kolei kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela-psychologa w szkołach i placówkach ma osoba, która ukończyła studia magisterskie na kierunku psychologia w specjalności odpowiadającej prowadzonym zajęciom lub ma dyplom magistra filozofii chrześcijańskiej oraz ma przygotowanie pedagogiczne, a do zajmowania stanowiska nauczyciela-logopedy w szkołach i placówkach osoba, która ukończyła studia magisterskie w zakresie logopedii oraz ma przygotowanie pedagogiczne lub studia magisterskie na dowolnym kierunku i studia podyplomowe w zakresie logopedii oraz ma przygotowanie pedagogiczne. Czy z tak sformułowanych wymagań kwalifikacyjnych wynika, że nauczyciele i specjaliści sprostają obowiązkowi przedstawionemu w podpunkcie 1.1 nałożonym przez normy prawne.

Ponadto, z ogólnych standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela, określonych w załączniku do rozporządzenia ministra nauki i szkolnictwa wyższego¹⁵, wynika słusznie, że po zakończeniu kształcenia absolwent powinien charakteryzować się: wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością, postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności oraz mieć:

- wiedzę psychologiczną i pedagogiczną umożliwiającą mu rozumieć procesów rozwojowych dziecka, socjalizacji, wychowania i nauczania - uczenia się oraz wiedzę z dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej,
- umiejętności potrzebne do samodzielnego przygotowania i dostosowania programu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów,

---

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz.U., poz. 131).

- kompetencje niezbędne do kompleksowego realizowania zadań szkoły z dydaktyki, wychowania i opieki pedagogicznej,
- doświadczenie uzyskane podczas praktyk pedagogicznych dotyczące wykorzystywania w praktyce zarówno wiedzy, jak i umiejętności do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.

Ważne jest również wykazywanie się umiejętnością:

- własnego uczenia się i doskonalenia warsztatu pracy pedagogicznej z wykorzystaniem nowoczesnych środków i metod pozyskiwania, organizowania oraz przetwarzania informacji i materiałów,
- komunikowania się z osobami będącymi podmiotami działalności pedagogicznej przy użyciu różnych technik oraz z innymi osobami współdziałającymi w procesie dydaktyczno-wychowawczym, a także specjalistami wspierającymi ten proces, przygotowani.

Natomiast już w szczegółach można wskazać na rozbieżności pomiędzy wymaganiami kwalifikacyjnymi wymaganymi od nauczycieli ich zadaniami (określonymi przez ministra właściwego do spraw oświaty) a przepisami rozporządzenia w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do zawodu nauczyciela. Polegają one między innymi na tym, że: „kształcenie na studiach pierwszego stopnia obejmuje wyłącznie przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolach i szkołach podstawowych”.

Dla przykładu: z podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego wynika, że kształcenie w szkole podstawowej stanowi fundament, na którym dziecko buduje swoją karierę szkolną i zawodową. Sugeruje to konieczność zdobycia wysokich i wszechstronnych kwalifikacji przez nauczycieli wychowania przedszkolnego i nauczania wczesnoszkolnego, a nie tylko kwalifikacji określonych dla poziomu licencjat.

Dopiero studia drugiego stopnia i jednolite studia magisterskie przygotowują do pracy we wszystkich typach szkół i rodzajach placówek.

Równocześnie rozporządzenie określające przygotowanie do zawodu nauczyciela zaleca uczelniom prowadzenie kształcenia na studiach oraz na studiach podyplomowych w ramach pięciu modułów. W module pierwszym ma być realizowane przygotowanie merytoryczne do nauczania pierwszego przedmiotu lub prowadzenia zajęć – zgodnie z opisem efektów kształcenia realizowanego kierunku studiów. W module drugim powinno być prowadzone przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne w zakresie ogólnym i szczegółowym do nauczania na danym etapie edukacyjnym lub na etapach edukacyjnych, łącznie z przygotowaniem praktycznym. W module trzecim – dydaktycznym – powinno przygotować się przyszłego nauczyciela z zakresu podstaw dydaktyki oraz przedmiotu lub rodzaju zajęć na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych, łącznie z przygotowaniem praktycznym. Natomiast w module czwartym, który jest fakultatywny, poszerza się kształcenie w pierwszych trzech modułach o przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu lub prowadzenia zajęć – w zakresie merytorycznym, dydaktyki nauczanego przedmiotu lub rodzaju zajęć na danym etapie edukacyjnym czy etapach edukacyjnych. Dopiero moduł piąty stwarza możliwość kształcenia z zakresu pedagogiki specjalnej w zakresie specjalnego przygotowania psychologiczno-pedagogicznego, dydaktyki specjalnej i przygotowania praktycznego. Może on być realizowany równoległe z modulem trzecim albo po zakończeniu realizacji tego modułu (3). Przy czym, jak wynika z rozporządzenia w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do zawodu nauczyciela, kształcenie w zakresie tego modułu jest podejmowane przez studentów (lub absolwentów), którzy zamierzają uzyskać przygotowanie do nauczania określonego przedmiotu lub prowadzenia zajęć w przedszkolach, szkołach i placówkach specjalnych lub integracyjnych (oddziałach specjalnych lub integracyjnych) w zakresie odpowiednim do przygotowania otrzymanego w wyniku realizacji modułów 1, 2 i 3 oraz rodzaju niepełnosprawności lub niedostosowania społecznego uczniów.

Skoro jednak pierwsze trzy moduły kształcenia są nastawione na przygotowanie do zawodu nauczyciela w szkołach ogólnodostępnych, to w jaki sposób uzyskają oni wiedzę dotyczącą kształcenia uczniów ze

specjalnymi potrzebami edukacyjnymi lub z niepełnosprawnościami? Wszak tylko ci studenci lub absolwenci, którzy wybierają zawód nauczyciela kształcenia specjalnego, mają być przygotowywani z zakresu pedagogiki specjalnej czyli modułu piątego. Od nauczycieli przygotowanych do kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych można oczekiwać rozumienia idei integracji i inkluzji osób z niepełnosprawnością zarówno w edukacji, jak i społecznym funkcjonowaniu. Czy w przypadku, kiedy do przedszkola i szkoły ogólnodostępnej uczęszcza dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z powodu niepełnosprawności, będą oni potrafili realizować proces kształcenia z uwzględnieniem kształtowania autonomii tego ucznia, normalizowania warunków życia oraz definiowania empowermentu jako idei społecznej samodzielności osób z niepełnosprawnością intelektualną. Czy zauważą przejawy kreatywności osób z niepełnosprawnością w różnych aspektach ludzkiej aktywności?

Gwarancja wynikająca z ustawy o systemie oświaty, która daje każdemu dziecku i młodzieży z niepełnosprawnością możliwość kształcenia się we wszystkich typach i rodzajach szkół, przy tak określonych warunkach prawnych przygotowania do zawodu nauczyciela dzieli system kształcenia tylko na dwie kategorie i nie zapewnia tej grupie uczniów możliwości spełniania obowiązku szkolnego na równych prawach z uczniami sprawnymi. Nauczyciele powinni uzyskiwać kwalifikacje pozwalające im na zapewnienie dostosowanego procesu kształcenia i tworzenie warunków do wyrównania szans edukacyjnych uczniów z niepełnosprawnościami edukacyjnymi w każdym przedszkolu i szkole; również w ogólnodostępnych.

By nauczyciele szkół ogólnodostępnych mogli sprostać zadaniom z zakresu prawidłowej organizacji procesu nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z powodu niepełnosprawności, rozpoznawania ich potrzeb, wspierania w rozwoju i tworzenia indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, powinni podczas studiów mieć możliwość uzyskania:

- a) wiedzy na temat specyfiki funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych,

- b) umiejętności prowadzenia diagnozy pozwalającej na rozpoznawanie potencjału rozwojowego uczniów, opracowywanie wyników obserwacji i formułowanie wniosków dotyczących zaspokajania specjalnych potrzeb edukacyjnych,
- c) umiejętności oceny przydatności typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych związanych z odpowiednimi etapami edukacyjnymi,
- d) umiejętności pracy z uczniami, indywidualizowania zadań oraz dostosowywania metod i treści do potrzeb oraz możliwości uczniów (w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) z wykorzystywaniem zmian zachodzących w nauce i w świecie,
- e) elementarnych umiejętności organizacyjnych pozwalających na realizację działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych), pracy w zespole i pełnienia w nim różnych ról (np. podejmowania i wyznaczania zadań, współpracy z innymi nauczycielami, pedagogami i rodzicami uczniów),
- f) gotowości do podejmowania indywidualnych i zespołowych działań na rzecz podnoszenia jakości pracy szkoły indywidualizowanych działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) w stosunku do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- g) świadomości, że diagnozowanie i ocenianie uczniów ma wymiar etyczny.

Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego a orzeczenie o niepełnosprawności

Z perspektywy równości praw dzieci i osób z niepełnosprawnościami problemem na poziomie instytucjonalnym jest (nie)przestrzeganie zasady równości, podczas tworzenia programów wyrównywania szans edukacyjnych i innych społecznych, jak i realizacji tych programów. Jednym z powodów tego stanu rzeczy jest ogromne zróżnicowanie diagnostyki i orzecznictwa rozpoznawania potrzeb

edukacyjnych oraz zdrowotnych i rozwojowych wymagających udzielania pomocy dzieciom i osobom z niepełnosprawnością. Instytucje powołane do celów diagnozowania potrzeb edukacyjnych, zdrowotnych, pomocowych i rentowych wydają orzeczenia stosownie do celu określonego we wniosku zainteresowanego, posługując się, w celu określenia stanu funkcjonowania osób, którym je wydają, podobną terminologią.

Dyrektorzy przedszkoli oraz szkół ogólnodostępnych organizujących wychowanie i roczne przygotowanie przedszkolne mają najwięcej problemów z interpretacją orzeczeń o niepełnosprawności wydawanych przez powiatowe zespoły orzekające funkcjonujące na podstawie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. Powodem tych problemów jest traktowanie, zarówno przez rodziców dzieci, jak i przez dyrektorów oraz organy prowadzące przedszkola i szkoły (szczególnie ogólnodostępne), orzeczenia o niepełnosprawności na równi z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego wydawanym przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

Od momentu wprowadzenia reformy systemu oświaty (w 1999 r.) zespoły orzekające działające w poradniach psychologiczno-pedagogicznych powinny wydawać orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego tylko z powodu: głuchoty i słabego słyszenia, niewidzenia i słabego widzenia, upośledzenia umysłowego, autyzmu, niepełnosprawności ruchowej i niepełnosprawności sprzężonej. Nie powinny wydawać orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego dla dzieci cierpiących na choroby przewlekłe. Dla dzieci przewlekłe chorych, których stan zdrowia ogranicza im lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola bądź szkoły, istnieje możliwość organizowania indywidualnego nauczania w miejscu pobytu dziecka¹⁶ lub – w przypadku konieczności hospitalizowania – uczestniczenia w procesie kształcenia i specjalnych działaniach opiekuńczo-wycho-

---

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U. Nr 175, poz. 1086).

Tabela 2. Porównanie podstawy i celu wydania dzieciom orzeczenia o niepełnosprawności oraz orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego

Orzeczenia o niepełnosprawności	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego
<p>Są wydawane przez powiatowy zespół orzekający</p> <p>Podstawa prawna:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.) wydając: <ol style="list-style-type: none"> a) orzeczenia o niepełnosprawności oraz b) orzeczenia o stopniu niepełnosprawności. 2. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16. roku życia (Dz.U. Nr 17, poz. 162 z późn. zm.). 	<p>Są wydawane przez zespół działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej</p> <p>Podstawa prawna:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.). 2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz.U. Nr 173, poz. 1072). 3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U., poz. 199).
<p>Powiatowy zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności powołuje starosta w ramach zadań z zakresu administracji rządowej, po uzyskaniu zgody wojewody oraz przedkłada wojewodzie informacje o realizacji zadań na wniosek osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego albo, za ich zgodą, na wniosek ośrodka pomocy społecznej.</p>	<p>Zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej powołuje dyrektor właściwej poradni.</p>
<p>Orzeczenia o niepełnosprawności wydawane są dla dzieci do 16. roku życia na wniosek rodziców. Zespoły kierują się kryteriami określonymi przez ministra pracy i polityki społecznej (na podstawie art. 4a ust. 2 ww. ustawy).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością oraz niedostosowanych społecznie, wydawane są na wniosek rodziców dzieci. 2. Orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania dla dzieci i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły, wydawane są na wniosek rodziców i na podstawie zaświadczenia lekarza określającego stan zdrowia dziecka uzasadniającego indywidualne nauczanie.

<p>Kryteria orzekania o niepełnosprawności dzieci do lat 16:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) niezdolność do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, takich jak: <ul style="list-style-type: none"> - samoobsługa, - samodzielne poruszanie się, komunikowanie z otoczeniem, powodujące konieczność zapewnienia stałej opieki lub pomocy, w sposób przewyższający zakres opieki nad zdrowym dzieckiem w danym wieku, 2) znaczne zaburzenia funkcjonowania organizmu, wymagające systematycznych oraz częstych zabiegów leczniczych i rehabilitacyjnych w domu i poza domem, 3) stany chorobowe o przewidywanym okresie trwania przekraczającym 12 miesięcy, które uzasadniają konieczność stałej opieki lub pomocy dziecku. 	<p>Kryteria warunkujące wydanie orzeczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - konieczność stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, - stan zdrowia uniemożliwiający lub znacznie utrudniający uczęszczanie do przedszkola lub szkoły w przewidywanym czasie wskazanym w zaświadczeniu lekarza o stanie zdrowia dziecka, nie krótszy jednak niż 30 dni, - dla ucznia szkoły prowadzącej kształcenie w zawodzie orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania ucznia w przypadku konieczności leczenia przez czas określony wskazany w zaświadczeniu o stanie zdrowia ucznia, nie krótszy jednak niż 30 dni i nie dłuższy niż rok szkolny.
<p>Powodem wydania dzieciom orzeczenia o niepełnosprawności mogą być schorzenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wady wrodzone i schorzenia o różnej etiologii prowadzące do niedowładów, porażenia kończyn lub zmian w narządzie ruchu, upośledzające w znacznym stopniu zdolność chwytową rąk lub utrudniające samodzielne poruszanie się, 2) wrodzone lub nabyte ciężkie choroby metaboliczne, układu krążenia, oddechowego, moczowego, pokarmowego, układu krępinęcia i inne znacznie upośledzające sprawność organizmu, wymagające systematycznego leczenia w domu i okresowo leczenia szpitalnego, 3) upośledzenie umysłowe - począwszy od upośledzenia w stopniu umiarkowanym, 4) psychozy i zespoły psychotyczne, 5) całostkowe zaburzenia rozwojowe powodujące znaczne zaburzenia interakcji społecznych lub komunikacji werbalnej oraz nasilone stereotypy zachowań, zainteresowań i aktywności, 	<p>Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydawane są dla dzieci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niesłyszących i słabo słyszących, - niewidomych i słabo widzących, - z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, - z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, - z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, - z niepełnosprawnościami sprzężonymi <p>oraz dla dzieci, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym.</p> <p>Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim uczęszczających do szkół podstawowych wydaje się na okres każdego etapu edukacyjnego w tej szkole.</p>

cd. tab. 2

Orzeczenia o niepełnosprawności	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego
<p>6) padaczka z częstymi napadami lub wyraźnymi następstwami psychoneurologicznymi,</p> <p>7) nowotwory złośliwe i choroby rozrostowe układu krwiotwórczego do 5 lat od zakończenia leczenia,</p> <p>8) wrodzone lub nabyte wady narządu wzroku powodujące znaczne ograniczenie jego sprawności, prowadzące do obniżenia ostrości wzroku w oku lepszym do 5/25 lub 0,2 wzdłuż Snellena po wyrównaniu wady wzroku szklami korekcyjnymi lub ograniczenie pola widzenia do przestrzeni zawartej w granicach 30 stopni,</p> <p>9) głuchoniemota, głuchota lub obustronne upośledzenie słuchu nieoprawiające się w wystarczającym stopniu po zastosowaniu aparatu słuchowego lub implantu ślimakowego.</p>	
<p>Orzeczenia o stopniu niepełnosprawności wydawane są dla osób powyżej 16. roku życia na wniosek zainteresowanego lub jego przedstawiciela ustawowego.</p> <p>Ustalono trzy stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany i lekki.</p> <p>Kryteria przyznawania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności osobom powyżej 16. roku życia:</p> <p>1) znaczny stopień niepełnosprawności</p> <ul style="list-style-type: none"> - osoby z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolne do pracy albo zdolne do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagające stałej lub długotrwałej opieki oraz pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, <p>2) umiarkowany stopień niepełnosprawności</p> <ul style="list-style-type: none"> - osoby z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolne do pracy albo zdolne do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagające czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych, 	

<p>3) lekki stopień niepełnosprawności</p> <p>- osoby o naruszonej sprawności organizmu powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, lub mające ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować za pomocą wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.</p> <p>Niezdolność do samodzielnej egzystencji oznacza naruszenie sprawności organizmu w stopniu uniemożliwiającym zaspokajanie bez pomocy innych osób podstawowych potrzeb życiowych, za które uważa się przede wszystkim samoobsługę, poruszanie się i komunikację.</p>	<p>Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub o potrzebie indywidualnego nauczania zawierają:</p> <p>1) o potrzebie kształcenia specjalnego zalecane są:</p> <p>a) warunki realizacji potrzeb edukacyjnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> - formy stymulacji, rewalidacji, terapii, - usprawniania, - rozwijania potencjalnych możliwości i mocnych stron dziecka oraz inne formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, <p>b) określenie najkorzystniejszych dla dziecka form kształcenia specjalnego:</p> <ul style="list-style-type: none"> - w przedszkolu ogólnodostępnym lub z oddziałami integracyjnymi, - w oddziale integracyjnym w szkole ogólnodostępnej, - w szkole specjalnej lub oddziale specjalnym, - w ośrodku rewalidacyjno-wychowawczym albo specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym.
<p>Orzeczenie o niepełnosprawności zawiera, poza ustaleniem niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności, wskazania dotyczące:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) odpowiedniego zatrudnienia uwzględniającego psychofizyczne możliwości danej osoby, 2) szkolenia, w tym specjalistycznego, 3) zatrudnienia w zakładzie aktywności zawodowej, 4) uczestnictwa w terapii zajęciowej, 5) konieczności zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze oraz pomoce techniczne ułatwiające funkcjonowanie danej osoby, 6) korzystania z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji, przez co rozumie się korzystanie z usług społecznych, opiekuńczych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych świadczonych przez sieć instytucji pomocy społecznej, organy zarządzające oraz inne placówki, 7) konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji. 	

cd. tab. 2

Orzeczenia o niepełnosprawności	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego
<p>8) konieczności stałego współudziału opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.</p>	<p>Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydaje się na okres roku szkolnego, etapu edukacyjnego albo okresu kształcenia w danej szkole;</p> <p>2) o potrzebie indywidualnego przygotowania przedszkolnego zalecane są:</p> <ul style="list-style-type: none"> - warunki realizacji potrzeb edukacyjnych, a także możliwości uczestniczenia dziecka w życiu przedszkola, - formy stymulacji, rewalidacji, terapii, - usprawniania, rozwijania potencjalnych możliwości i mocnych stron dziecka, - inne formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej. <p>W przypadku dziecka, którego stan zdrowia znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, określa się zakres, w jakim dziecko może brać udział w zajęciach wychowania przedszkolnego organizowanych z grupą wychowawczą lub indywidualnie w odrębnym pomieszczeniu w przedszkolu lub szkole;</p> <p>3) o potrzebie indywidualnego nauczania zalecane są:</p> <ul style="list-style-type: none"> - warunki realizacji potrzeb edukacyjnych, a także możliwości uczestniczenia ucznia w życiu szkoły, formy stymulacji, rewalidacji, terapii, usprawniania, rozwijania potencjalnych możliwości i mocnych stron ucznia oraz inne formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej. <p>W przypadku ucznia, którego stan zdrowia znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły, zakres, w jakim uczeń może brać udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, organizowanych z oddziałem w szkole lub indywidualnie w odrębnym pomieszczeniu w szkole.</p> <p>W przypadku ucznia szkoły prowadzącej kształcenie w zawodzie także możliwość dalszej realizacji praktycznej nauki zawodu.</p>

<p>Orzeczenie powiatowego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności jest podstawą do korzystania z systemu ulg i uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym. Potwierdzeniem posiadania orzeczenia jest legitymacja osoby niepełnosprawnej. Organem uprawnionym do jej wydania jest starosta. Legitymację wydaje się na wniosek osoby zainteresowanej lub przedstawiciela ustawowego dziecka.</p> <p>Na wniosek wyżej wymienionych osób w legitymacji wpisuje się symbol przyczyny niepełnosprawności.</p> <p>Orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności stanowi podstawę do przyznania ulg i uprawnień innych niż edukacyjne.</p>	<p>Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego stanowi podstawę do natychmiastowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizacji zaleceń zespołu orzekającego, - zapewnienia odpowiednich warunków do nauki, - zapewnienia sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, - realizacji zajęć rewalidacyjnych i specjalistycznych, - dostosowania przez zespół nauczycieli pracujących z uczniem procesu nauczania przez opracowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, realizowania i ewentualnego modyfikowania go w wyniku rozpoznanych w trakcie roku szkolnego potrzeb ucznia.
---	--

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie obowiązujących przepisów prawa

wawczych organizowanych w przedszkolach i szkołach specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych¹¹.

W tabeli 2 przedstawiono istotne różnice wynikające z treści orzeczeń wydawanych przez powiatowe zespoły orzekające oraz zespoły orzekające działające w poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

Z porównania wymogów dotyczących zasad orzekania o niepełnosprawności na potrzeby korzystania z systemu ulg i uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym w systemie pomocy, rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz na potrzeby edukacyjne przedstawionych w powyższej tabeli wynika konieczność rozważenia rozszerzenia katalogu kryteriów upoważniających zespoły orzekające działające w poradniach psychologiczno-pedagogicznych do orzekania o specjalnych potrzebach edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz zobowiązania do szczegółowego wskazywania celu, dla którego to orzeczenie jest wydane.

Zakończenie

Przedstawiona analiza obowiązujących norm prawnych wybranych zagadnień wychowania przedszkolnego i nauczania wczesnoszkolnego w zakresie wprowadzenia nowych obowiązków do realizacji przez nauczycieli wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego ujawniła brak spójności w obowiązujących normach prawnych:

1. Ustawa o systemie oświaty zapewnia „możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami (art. 1 pkt 5) i opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształ-

---

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U., poz. 380).

cenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych (art. 1 pkt 5a)''.

2. Rozporządzenia ministra właściwego do spraw oświaty określają szczegółowo zadania w zakresie realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego, pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymagane od nauczycieli i specjalistów kwalifikacje do ich realizacji.

3. Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela nie daje gwarancji, że absolwenci uczelni realizujących to przygotowanie uzyskają kwalifikacje pozwalające im na zapewnienie uczniom z niepełnosprawnością dostosowanego procesu kształcenia i tworzenie warunków do wyrównania ich szans edukacyjnych w każdym przedszkolu i szkole, również w ogólnodostępnych.

Zarówno z obserwacji praktyki szkolnej, jak i z powyższej analizy wynika, że głównymi barierami w przestrzeganiu równych praw dzieci i osób z niepełnosprawnościami do edukacji dostosowanej do ich możliwości i potrzeb rozwojowych są:

- nieprzygotowanie nauczycieli do jednoczesnego działania edukacyjnego polegającego na: obserwowaniu funkcjonowania uczniów w szkole, rozpoznawaniu ich potrzeb, opracowywaniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych oraz konsekwentnym prowadzeniu działań we współpracy z innymi nauczycielami i specjalistami prowadzącymi zajęcia z danym uczniem,
- zobowiązanie specjalistów poradni psychologiczno-pedagogicznych (psychologów, logopedów, innych) zarówno do orzekania o specjalnych potrzebach uczniów z niepełnosprawnościami, jak i do udzielania nauczycielom pomocy dydaktycznej, między innymi w zakresie realizacji podstaw programowych, wskazywania warunków niezbędnych do nauki, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych,
- niska świadomość społeczna wynikającej z norm prawnych zasady równości szans wszystkich obywateli,

- w przypadku posiadania wiedzy na temat równych praw dzieci z niepełnosprawnością do kształcenia się razem z rówieśnikami – traktowanie ich jedynie jako wymogu formalnego.

Podstawa opracowania artykułu

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz.U. Nr 173, poz. 1072).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U. Nr 175, poz. 1086).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz.U. Nr 50, poz. 400, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz.U. Nr 97, poz. 624), druk nr 70 zawarty w załączniku nr 3.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. Nr 228, poz. 1487).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U., poz. 977).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U., poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U., poz. 380).

- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16. roku życia (Dz.U. Nr 17, poz. 162 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2012 Nr 9, poz. 788).
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela (Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tj. Dz.U. 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.).